



Brussel, 14.10.2020
SWD(2020) 550 final

WERKDOCUMENT VAN DE DIENSTEN VAN DE COMMISSIE

**Steun uit de EU-begroting voor meer investeringen in de renovatie van gebouwen
in het kader van de renovatiegolf**

bij de

**MEDEDELING VAN DE COMMISSIE AAN HET EUROPEES PARLEMENT, DE
RAAD, HET EUROPEES ECONOMISCH EN SOCIAAL COMITÉ EN HET COMITÉ
VAN DE REGIO'S**

**Een renovatiegolf voor Europa – groenere gebouwen, meer banen, hogere
levenskwaliteit**

{ COM(2020) 662 final }

Voorgestelde steun uit de EU-begroting voor meer investeringen in de renovatie van gebouwen

Een verdubbeling van het jaarlijkse renovatiepercentage in de EU en het waarborgen van hoogwaardige renovaties zullen waardevolle voordelen opleveren voor de Europese burgers en aanzienlijke particuliere en publieke investeringen mobiliseren ter ondersteuning van het groene en digitale herstel en een rechtvaardige transitie naar schone energie. Er zijn naar verwachting jaarlijks **90 miljard EUR** extra investeringen nodig. Deze ongekende uitdaging vereist **stimulering door de overheid om de nodige particuliere investeringen aan te trekken**.

De Europese Unie zal een beroep doen op verschillende instrumenten die gericht zijn op het rechtstreeks ondersteunen van investeringen in hoogwaardige renovatie van gebouwen, het aantrekken van particuliere investeringen, het ondersteunen van onderzoek en innovatie, het verlenen van technische bijstand, het inzetten van aantrekkelijke financiële producten voor de renovatie van gebouwen, het bevorderen van marktacceptatie en het aanpakken van niet-technologische belemmeringen voor de renovatie van gebouwen.

1. Voorgesteld EU-budget voor rechtstreekse ondersteuning van investeringen in hoogwaardige renovatie van gebouwen

De renovatie van gebouwen is een duidelijke prioriteit van de Commissie en de renovatiegolf is een vlaggenschipinitiatief in het kader van de Green Deal van de EU. De Commissie zal ervoor zorgen dat EU-programma's en -instrumenten doeltreffend worden ingezet voor de ondersteuning en mobilisering van investeringen in de renovatie van gebouwen alsmede voor de bevordering van duurzame en hoogwaardige renovatie, inclusiviteit, digitalisering en bescherming van de waarde van cultureel erfgoed, en voor het bevorderen van de daarmee samenhangende werkgelegenheid en het industrieel leiderschap. De Commissie moedigt de lidstaten aan om financiële middelen van de EU te gebruiken voor de uitvoering van nationale, regionale en lokale steunregelingen om de hoogwaardige renovatie van gebouwen te stimuleren.

De Commissie heeft op 27 mei 2020 een **herstelpakket voorgesteld met een herzien meerjarig financieel kader 2021-2027 en het herstelinstrument NextGenerationEU (NGEU) van 750 miljard EUR dat beschikbaar is om de economische en sociale gevolgen van de COVID-19-crisis aan te pakken en de dubbele groene en digitale transitie te ondersteunen**.

De cijfers in dit document zijn gebaseerd op de conclusies van de Europese Raad van 17-21 juli 2020. Deze cijfers lopen echter niet vooruit op het resultaat van de lopende besprekingen tussen het Europees Parlement en de Raad over de elementen van het herstelpakket (zoals het meerjarig financieel kader, de sectorale programma's, de structuur ervan en de begrotingsmiddelen) die volgens hun respectieve goedkeuringsprocedures zullen worden afgerond.

De **faciliteit voor herstel en veerkracht** heeft een voorgesteld volume van 672,5 miljard EUR aan subsidies en leningen, en biedt de lidstaten een aanzienlijk hoger niveau van

financiering dat kan worden gebruikt ten behoeve van hoogwaardige renovatie van gebouwen. In het voorstel van de Commissie voor landspecifieke aanbevelingen in 2020 lag de nadruk op onmiddellijke maatregelen om de sociaal-economische gevolgen van de pandemie te verzachten en werd de renovatie van gebouwen als een van de belangrijkste kortetermijnprioriteiten genoemd. Bovendien heeft de Commissie voorgesteld het **Europese vlaggenschipinitiatief “Renoveren” te lanceren, waarbij zij er bij de lidstaten op aandringt de renovatie van gebouwen als topprioriteit op te nemen in de nationale plannen voor herstel en veerkracht die zij zullen voorbereiden met het oog op toegang tot financiering uit deze faciliteit**, voortbouwend op hun nationale energie- en klimaatplannen en langetermijnrenovatiestrategieën en op de landspecifieke aanbevelingen. Zowel de nationale energie- en klimaatplannen als de langetermijnrenovatiestrategieën¹ zijn belangrijke strategische en planninginstrumenten om middelen voor renovatie op de juiste prioriteiten te concentreren en dat af te stemmen op nationale behoeften. De richtsnoeren voor de faciliteit voor herstel en veerkracht die in september 2020 aan de lidstaten zijn verstrekt, bevatten een gedetailleerde component inzake de renovatiegolf. De lidstaten wordt verzocht die op te nemen in hun nationale plannen voor herstel en veerkracht en daarop voort te bouwen. Investerings- en hervormingen met een groot potentieel om investeringen in de renovatie van gebouwen uit te breiden en publieke en private financiering aan te trekken, met de nadruk op sociale en betaalbare huisvesting, zijn bijzonder relevant voor de verwezenlijking van de doelstellingen van de faciliteit voor herstel en veerkracht: groene transitie (vermindering van het energieverbruik en de uitstoot van broeikasgassen, scheppen van banen, stimuleren van groei en vergroten van de sociale veerkracht).

De lidstaten kunnen via de faciliteit voor herstel en veerkracht diverse soorten hervormingen en investeringen ondersteunen. Hieronder volgen enkele voorbeelden, gebaseerd op investeringssteun door middel van projecten in het kader van de cohesiefondsen en Horizon 2020:

Replicatie van de bijstandsfaciliteit voor projectontwikkeling (Elena-model) op nationaal niveau om investeringen te vervroegen en een sterke en geaggregeerde pijplijn van investeringsprojecten voor te bereiden: In Frankrijk worden in het kader van verschillende regionale regelingen momenteel voorstellen aan huiseigenaren gedaan voor geïntegreerde diensten voor woningrenovatie, waaronder financiering door derden. Door het opzetten van een nationaal middelenplatform en een herfinancieringsinstrument zorgt het project inzake bijstand voor projectontwikkeling ORFEE voor een sterkere financiële structuur en stimulering van de activiteiten, waardoor tegen 2023 45 miljoen EUR aan energiegerelateerde investeringen wordt verwacht.

Uitrol van een netwerk van centrale aanspreekpunten voor de renovatie van gebouwen op nationaal niveau.

Investeringsregelingen op basis van energieprestatiecontracten voor openbare gebouwen en sociale woningen: De regio Marche in Italië heeft een innovatief revolverend fonds (energie- en mobiliteitsfonds) opgezet waarin EFRO-subsidies, zachte leningen en financiering door leveranciers van energiediensten (ESCO's) via energieprestatiecontracten worden gecombineerd. Het fonds werd ingezet voor verschillende investeringsprojecten, waaronder de grondige aanpassing van zes ziekenhuizen en verpleeghuizen.

¹ De lidstaten moesten hun langetermijnrenovatiestrategieën uiterlijk op 10 maart 2020 meedelen. Tot op heden (14 oktober 2020) hebben twaalf lidstaten volledige langetermijnrenovatiestrategieën meegedeeld (AT, CY, CZ, DE, DK, EE, ES, FR, FI, LU, NL, SE). België heeft twee gedeeltelijke strategieën meegedeeld (Brussels Hoofdstedelijk Gewest en Vlaanderen).

Blendingfaciliteiten voor woningrenovatie die technische bijstand, subsidies en leningen combineren om particuliere investeringen aan te trekken door aanloopkosten weg te nemen en de vraag te stimuleren.

Financieringsregelingen met een groot potentieel voor opschaling van de renovatie van gebouwen/innovatieve toepassing van financieringsproducten op het gebied van energie-efficiëntie door commerciële banken, financiering via de energierekening en via de belastingen: In het kader van verschillende initiatieven wordt gekeken naar mogelijkheden om schulden met het oog op investeringen in de verbetering van woningen te koppelen aan het onroerend goed zelf en niet aan de eigenaar ervan, waardoor de weg wordt geëffend voor financieringsinstrumenten op zeer lange termijn. Zo wordt in Spanje in het kader van het EuroPACE-project bekeken hoe deze schuld kan worden terugbetaald via de onroerendgoedbelasting, terwijl het RenOnBill-project is gericht op partnerschappen met nutsbedrijven om energierekeningen te gebruiken als aflossingsinstrument, met proefprojecten in Italië, Spanje en Litouwen.

Op korte termijn is voorgesteld om tot eind 2023 uit **React-EU** (herstelbijstand voor cohesie en de regio's van Europa), gefinancierd via **NGEU**, 47,5 miljard EUR extra financiële steun beschikbaar te stellen voor het Europees Fonds voor regionale ontwikkeling, het Europees Sociaal Fonds en het Fonds voor Europese hulp aan de meest behoeftigen. Er is voorgesteld React-EU te benutten om de crisisrespons- en herstelmaatregelen verder uit te breiden. In het kader van het cohesiebeleid is al begonnen met de uitvoering van die maatregelen via het investeringsinitiatief coronavirusrespons. Tegelijkertijd wordt voorgesteld het toepassingsgebied ervan uit te breiden tot groene, digitale en groeibevorderende investeringen. Dit geeft de lidstaten en regio's de mogelijkheid om extra middelen uit te trekken voor de renovatie van gebouwen via hun relevante programma's in het kader van het **Europees Fonds voor regionale ontwikkeling**. Het voorgestelde versterkte **Europees Sociaal Fonds** zal ervoor zorgen dat de versterking van de groene en digitale vaardigheden die nodig zijn om de renovatiegolf te begeleiden, beter wordt ondersteund. Verder wordt de empowerment van bewoners, met name de meest kwetsbaren, en hun integratie in de renovatiegolf bevorderd, en wordt gezorgd voor billijkheid en inclusiviteit.

Op middellange tot lange termijn, gedurende de periode 2021-2027, zullen de **fondsen voor het cohesiebeleid** (Europees Fonds voor regionale ontwikkeling, Europees Sociaal Fonds Plus, Cohesiefonds), met een voorgesteld budget van 330 miljard EUR, een belangrijke EU-financieringsbron blijven voor directe investeringen in de energie- en hulpbronnefficiëntie van gebouwen en de renovatie ervan, ook wat betreft de ontwikkeling van menselijk kapitaal, met het oog op betere energieprestaties. Het cohesiebeleid is erop gericht de belangrijkste regionale onevenwichtigheden te helpen wegwerken en de economische, sociale en territoriale cohesie in de Unie te versterken. In dit kader zullen de fondsen van het cohesiebeleid essentiële investeringen ondersteunen die verband houden met de doelstellingen van de Europese Green Deal, onder meer in energie- en hulpbronnefficiëntie in de bouwsector². Zij zullen aanzienlijk bijdragen tot het algehele streefcijfer van 30 % klimaatuitgaven. In

² In de begrotingsperiode 2014-2020 vormden de fondsen voor het cohesiebeleid de grootste EU-financieringsbron voor rechtstreekse steun voor energie-efficiëntie in gebouwen, met ongeveer 14 miljard EUR voor investeringen in energie-efficiëntie in openbare gebouwen en woningen gedurende de hele periode.

plattelandsgebieden kan financiering uit het Europees Landbouwfonds voor plattelandsontwikkeling (Elfpo) worden gebruikt om de energie-efficiëntie en de productie van hernieuwbare energie te verbeteren.

Het voorgestelde **mechanisme voor een rechtvaardige transitie** heeft tot doel de sociale en economische kosten van de transitie naar klimaatneutraliteit te verlichten, met bijzondere aandacht voor de gebieden, bedrijfstakken en werknemers die met de grootste transitie-uitdagingen geconfronteerd zullen worden. De eerste pijler, het Fonds voor een rechtvaardige transitie, heeft een voorgesteld volume van 17,5 miljard EUR. De subsidiabele gebieden ervan hebben betrekking op investeringen in energie-efficiëntie en de circulaire economie. De projecten worden uitsluitend geselecteerd op basis van de gebieden die in de territoriale plannen voor een rechtvaardige transitie zijn opgenomen. De tweede pijler van het mechanisme voor een rechtvaardige transitie omvat de InvestEU-regeling voor een rechtvaardige transitie die in alle beleidsvensters van InvestEU moet worden uitgevoerd. Het voorstel van de Commissie omvat verder de derde pijler van het mechanisme voor een rechtvaardige transitie, een leenfaciliteit voor de overheidssector om entiteiten uit de overheidssector te ondersteunen door subsidies uit de EU-begroting te combineren met leningen. De territoriale plannen voor een rechtvaardige transitie zullen centraal staan in het mechanisme voor een rechtvaardige transitie, onder meer bij de bepaling van in aanmerking komende gebieden.

Tot slot zal de EU-financiering ook het in het kader van de ETS-richtlijn³ opgerichte **moderniseringsfonds** omvatten dat een volume van ongeveer 14 miljard EUR heeft⁴ en ter beschikking wordt gesteld van de tien minder kapitaalkrachtige lidstaten ter ondersteuning van investeringen in de modernisering van hun energiesystemen en verbeteringen van de energie-efficiëntie. Investeringen in energie-efficiëntie in gebouwen, met inbegrip van thermische renovatie van gebouwen en investeringen in de modernisering van stadsverwarmingspijpleidingen, behoren tot de prioritaire gebieden die ten minste 70 % van de middelen van de fondsen zullen uitmaken. Het moderniseringsfonds zal onder de verantwoordelijkheid van de lidstaten vallen, die de investeringen selecteren waarvoor zij steun willen aanvragen. Zowel individuele investeringen als regelingen voor de renovatie van gebouwen komen in aanmerking.

De lidstaten kunnen verschillende soorten investeringen en regelingen ondersteunen door middel van cohesiefondsen, waaronder React-EU. Hieronder volgen enkele voorbeelden, gebaseerd op investeringssteun door middel van fondsen voor het cohesiebeleid:

Renovatie van openbare gebouwen door middel van fondsen voor het cohesiebeleid: Met behulp van het EFRO streeft Kroatië naar de renovatie van 257 000 m² en 69 openbare gebouwen, met name ziekenhuizen en kleuterscholen, met een verwachte jaarlijkse besparing van 70 GWh.

³ Richtlijn 2003/87/EG van het Europees Parlement en de Raad van 13 oktober 2003 tot vaststelling van een systeem voor de handel in broeikasgasemissierechten binnen de Unie en tot wijziging van Richtlijn 96/61/EG van de Raad: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/?uri=CELEX%3A02003L0087-20180408>

⁴ Afhankelijk van de koolstofprijs.

Duurzame renovatie van sociale woningen: De Italiaanse regio's Piemonte en Calabrië hebben onlangs verschillende financieringsprogramma's opgezet voor de duurzame renovatie van openbare gebouwen, waaronder sociale woningen. De programma's die worden gefinancierd met een totaalbedrag van meer dan 100 miljoen EUR uit de structuurfondsen waren gericht op overheidsdiensten. Op basis van deze programma's werden meer dan 300 gebouwen gecertificeerd en werden meer dan 1 000 professionals opgeleid in het gebruik van dit duurzaamheidsconcept, dat in de toekomst zal worden uitgebreid met de levenscyclusbenadering.

2. Voorgesteld EU-budget om het aantrekken van particuliere investeringen op veel grotere schaal voort te zetten

Het voorgestelde programma **InvestEU** zal fungeren als centraal EU-mechanisme ter ondersteuning van particuliere investeringen, dat alle bestaande centraal beheerde financieringsinstrumenten zal vervangen. Het programma streeft, met ruggensteun van een EU-garantie, naar ontsluiting van de nodige particuliere financiering, onder meer voor de renovatie van gebouwen in Europa, voornamelijk via het voorgestelde onderdeel duurzame infrastructuur. De voorgestelde toewijzing voor het InvestEU-programma bedraagt 9,1 miljard EUR. Het kan worden gebruikt ter ondersteuning van schuld- en aandelenfinanciering voor de renovatie van gebouwen in de residentiële sector, onder meer door middel van specifieke financiële producten, die momenteel worden ontwikkeld, voor de renovatie van gebouwen, met bijzondere aandacht voor sociale en betaalbare huisvesting, openbare gebouwen, scholen en ziekenhuizen, kmo's en ondersteuning van ESCO's.

Het voorgestelde programma InvestEU zal voortbouwen op het succes van het **Europees Fonds voor strategische investeringen** (EFSD), dat in juli 2020 ongeveer 524,4 miljard EUR aan investeringen had opgeleverd. Rond de 16 % van deze investeringen (ongeveer 84 miljard EUR) vond plaats in de energiesector. Er werden verschillende projecten op het gebied van energie-efficiëntie in gebouwen gefinancierd, met name in Duitsland, Frankrijk en Finland.

In Frankrijk zijn SEM Energies POSIT-IF Ile de France en SPEE in Hauts-de-France twee van de eerste (en meest succesvolle) centrale aanspreekpunten voor residentiële gebouwen, waarbij gebruik is gemaakt van financiering door derden. SEM Ile de France zorgde voor grondige renovatie van meer dan 2 000 eenheden in koopflatgebouwen in de regio Ile de France en creëerde 500 banen voor een bedrag van 1,5 miljoen EUR aan financiering inzake bijstand voor projectontwikkeling, verhoogd met EFSD-financiering van 100 miljoen EUR om SEM Energies in staat te stellen rechtstreekse financiering aan eigenaars aan te bieden, waardoor de fundamentele marktbarrière van een ontbrekend aanbod van commerciële banken werd weggenomen. SPEE leverde in de periode 2014-2018 1500 gerenoveerde woningen en meer dan 400 gecreëerde of behouden banen op, waarbij 38 miljoen EUR aan investeringen werd gegenereerd met Europese steun van 2 miljoen EUR uit de structuurfondsen en Elena.

Verscheidene grootschalige "energie-efficiënte gebouwen" in Duitsland ontvingen steun voor investeringen in de energie-efficiënte modernisering van woningen en de bouw van bijna-energieneutrale gebouwen.

Frankrijk werkt aan de verspreiding van het levenscyclusconcept dat door middel van het systeem E+C- is ontwikkeld en is gebaseerd op een koolstofbeoordeling over de hele

levenscyclus die later in de bouwwetgeving zal worden opgenomen. Er is 20 miljoen EUR aan nationale financiering verstrekt om de sector sociale woningbouw te helpen bij de bouw van met het keurmerk E+C- gecertificeerde huisvesting. De financiering is gekoppeld aan de prestaties van het project. Evenzo bieden Parijs en de regio Ile-de-France stimulansen voor bouwprojecten die zijn gecertificeerd met het keurmerk BBCA (een op E+C- gebaseerd keurmerk).

Het initiatief **Intelligente financiering voor intelligente gebouwen** heeft de financiering voor de renovatie van gebouwen gestimuleerd door middel van een combinatie van een garantiefaciliteit, subsidies en technische bijstand. De beschikbare middelen voor projectontwikkelingsbijstand werden verhoogd en het gebruik van energieprestatiecontracten en de ontwikkeling van centrale aanspreekpunten voor de renovatie van gebouwen werd bevorderd. Het initiatief heeft bijgedragen tot een doeltreffender gebruik van overheidsmiddelen en tot het verminderen van het waargenomen risico van investeringen in energie-efficiëntie, en heeft de bundeling van projecten bevorderd. De lessen die uit dit initiatief zijn getrokken, worden meegenomen in het ontwerp van specifieke financiële producten met EU-garantie ter ondersteuning van investeringen in energie-efficiëntie in het kader van InvestEU.

Zo is bijvoorbeeld het door het EFRO medegefinancierde ESIF-dakfonds voor energie-efficiëntie en hernieuwbare energie voor Malta gelanceerd als eerste proefproject voor het opzetten en uitvoeren van een garantie-instrument voor de eerste-verliestranche om de financiering van projecten op het gebied van energie-efficiëntie en hernieuwbare energie voor zowel huishoudens als ondernemingen te versterken.

Er is voorgesteld **Particuliere financiering voor energie-efficiëntie (PF4EE)** te integreren in InvestEU, waarbij leningen van de EIB aan particuliere banken worden gecombineerd met garanties en technische bijstand. Het doel is 650 miljoen EUR aan investeringen te genereren en het is een zeer goed voorbeeld van een instrument dat het risico van investeringen in energie-efficiëntie vermindert, ook voor gebouwen (bv. in Tsjechië, Spanje en Portugal).

In Spanje is PF4EE in 2016 van start gegaan. Het wordt beheerd door Banco Santander, dat het door PF4EE gesteunde leningproduct “Préstamo BEI Eficiencia Energética” heeft gecreëerd. Via dit leningproduct hebben klanten toegang tot financiering voor energie-efficiëntieprojecten tegen preferentiële rentetarieven en via eenvoudige procedures.

In Polen is PF4EE in 2019 van start gegaan. Het wordt beheerd door BNP Paribas Bank Polska SA, dat een leningproduct heeft gecreëerd voor de renovatie van gebouwen met meerdere appartementen, de “Energy Efficiency Finance Facility for Residential Buildings” of EEFRRB. Het bestaat uit het door Elena aangeboden pakket van verschillende diensten, waaronder technische bijstand (bv. energieaudits, energieadvies en -consultaties), een lening van BNP met steun van PF4EE en een investeringssubsidie van BGK (de nationale stimuleringsbank).

Het **Europees Fonds voor energie-efficiëntie** (met een voorgesteld aanvangskapitaal van 140 miljoen EUR) is een door de EU geleid specifiek financieel instrument voor energie-efficiëntie, dat marktgebaseerde financiering verstrekt voor projecten in de overheidssector, waaronder de renovatie van openbare gebouwen, en voor sociale woningen die eigendom zijn van de overheid.

In 2017 werd in het Italiaanse universitair ziekenhuis S. Orsola-Malpighi de verbetering van de energie-efficiëntie voltooid. Het Europees Fonds voor energie-efficiëntie (EEEF) heeft het universiteitsziekenhuis in 2013 een project en een btw-obligatiefaciliteit van 31,8 miljoen EUR ter beschikking gesteld om de modernisering van zijn volledige systeem voor de productie en distributie van vloeistoffen te financieren. Dit omvatte de bouw van een eigen trigeneratiecentrale met een stadsverwarmings- en -koelingsnetwerk.

Combinaties van garantiefaciliteiten, technische bijstand, leningen en, indien nodig, subsidies kunnen zeer succesvolle vormen van overheidssteun zijn die commerciële banken en andere financiële instellingen in staat stellen hun financiering voor energie-efficiëntie en renovatie van gebouwen op te voeren.

De lidstaten kunnen met de EU-middelen die hen ter beschikking worden gesteld steunregelingen opzetten die geïnspireerd zijn op bovengenoemde initiatieven om particulier kapitaal aan te trekken en om het hefboomeffect en de impact van de gebruikte overheidsmiddelen te vergroten.

Ook middelen van het cohesiebeleid kunnen worden gebruikt om particuliere investeringen aan te trekken. In de periode 2014-2020 is 1,7 miljard EUR als hefboom in financieringsinstrumenten gebruikt, ook in combinatie met subsidies.

In Litouwen draagt het EFRO in de periode 2014-2020 200 miljoen EUR bij aan het financiële instrument JESSICA II dat gericht is op investeringen in energie-efficiëntie in woningen, met de nadruk op verenigingen van eigenaren in gebouwen met meerdere appartementen. Terugbetaalbare steun wordt gecombineerd met rentesubsidies en subsidies voor technische ondersteuning, die ook uit het EFRO worden gefinancierd. Subsidies uit de staatsbegroting kunnen het leenkapitaal en de rentebetalingen van personen met een lager inkomen volledig compenseren.

3. Voorgesteld EU-budget om onderzoek en innovatie op het gebied van de renovatie van gebouwen te ondersteunen

Het voorgestelde programma **Horizon Europa** zal onderzoeks- en innovatieprojecten op het gebied van duurzame gebouwen ondersteunen en de succesvolle steun van Horizon 2020 voortzetten. Zo wordt het voorgestelde **publiek-private partnerschap voor een mensgerichte duurzame bebouwde omgeving (Built4People)** ontwikkeld om alle relevante actoren in de hele gebouwen- en bouwwaardeketen samen te brengen met het oog op de ontwikkeling van alomvattende innovatie voor de transformatie van de bebouwde omgeving in de richting van duurzaamheid, met inbegrip van de specifieke kenmerken van het gebouwde erfgoed.

Het partnerschap is een natuurlijke voortzetting en uitbreiding van het toepassingsgebied van het **publiek-private partnerschap Energie-efficiënte gebouwen (EeB-PPP)** dat in het kader van KP7 is opgericht en binnen Horizon 2020 is voortgezet. Met meer dan 174 door de EU gefinancierde projecten ontwikkelde het partnerschap verschillende innovaties op het gebied van gebouwen en bouwtechnologieën, geavanceerde materialen, energieprestaties van gebouwen en bouw- en renovatieprocessen, onder meer door de industrialisering van grondige renovaties. EeB-PPP verstreekte 184,4 miljoen EUR in het kader van het programma Veilige,

schone en efficiënte energie en 365,5 miljoen EUR in het kader van het NMBP-programma. Veel O&I-resultaten kunnen gemakkelijk worden omgezet in commerciële oplossingen die voor de renovatiegolf kunnen worden benut.

De oproep tot het indienen van voorstellen voor de Europese Green Deal⁵ die deel uitmaakt van Horizon 2020 en beschikt over een budget van 1 miljard EUR, zal steun verlenen aan proeftoepassingen, demonstratieprojecten en innovatieve producten, alsook aan governance, de waardeketen en sociale innovatie. Het is de bedoeling om binnen een kort tijdsbestek concrete en tastbare resultaten te boeken en onderzoek en innovatie te mobiliseren om een groene en rechtvaardige transitie mogelijk te maken. De oproep omvat een onderdeel “Energie- en hulpbronnefficiënte gebouwen”, waarin het ontwerp en de bouw van nieuwe gebouwen en de aanpassing van bestaande gebouwen zullen worden onderzocht. De nadruk zal liggen op sociale huisvesting, ziekenhuizen en scholen, met het doel energiearmoede terug te dringen en een eerlijke transitie te waarborgen. De oproep omvat ook een onderdeel “Naar klimaatneutrale en sociaal innovatieve steden”, dat gericht is op de snelle uitvoering van grootschalige, systemische en geïntegreerde klimaatmaatregelen op stedelijk of wijkniveau met het doel tegen 2030 klimaatneutraliteit te bereiken, ter ondersteuning van de komende missie “Klimaatneutrale en slimme steden”. Een ander onderdeel is gericht op het demonstreren van systemische oplossingen voor de territoriale ontwikkeling van de circulaire economie, waarin de bebouwde omgeving een belangrijke rol speelt.

De voorgestelde oproepen “Slimme steden”

De voorgestelde oproepen “Slimme steden” in het kader van de Horizon Europa-missie “Klimaatneutrale en slimme steden”⁶ zullen 100 Europese steden ondersteunen, en deze onder de aandacht brengen, met betrekking tot hun systemische transformatie naar klimaatneutraliteit tegen 2030, waarbij alle actoren worden samengebracht in een meerlagig en co-creatief proces dat door middel van een klimaatstadcontract moet worden geformaliseerd. De deskundigengroep op hoog niveau die de Commissie adviseert bij het definiëren van de missie heeft zich specifiek gericht op het gebouwenbestand in steden als een van de belangrijkste aanjagers van stedelijke klimaatneutraliteit. Daarbij zijn gebieden en acties aangemerkt die relevant zijn voor de renovatiegolf. De missiebenadering zal andere Europese steden inspireren met het oog op volledige Europese klimaatneutraliteit en bijdragen tot de doelstellingen van de Green Deal voor 2050.

Het **Innovatiefonds van het EU-emissiehandelssysteem** is een van ’s werelds grootste financieringsprogramma’s voor de demonstratie van innovatieve koolstofarme technologieën op het gebied van energie-intensieve industrie, hernieuwbare energie, energieopslag en koolstofafvang en -opslag. Het fonds ondersteunt hooginnovatieve technologieën die aanzienlijke emissiereducties kunnen opleveren, bijvoorbeeld op het gebied van bouwvervangende producten en koolstofarme ontwerpen, waarbij nieuwe producten worden gekoppeld aan de renovatiemarkt.

Het gebruik van geprefabriceerde systemen voor de energie-efficiënte renovatie van gebouwen maakt het mogelijk om minder werkzaamheden ter plaatse uit te voeren, het

⁵ <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/opportunities/topic-search;freeTextSearchKeyword=;typeCodes=1;statusCodes=31094501,31094502,31094503;programCode=H2020;programDivisionCode=null;focusAreaCode=null;crossCuttingPriorityCode=null;callCode=H2020-LC-GD-2020;sortQuery=submissionStatus;orderBy=asc;onlyTenders=false;topicListKey=topicSearchTablePageState>

⁶ https://ec.europa.eu/info/horizon-europe-next-research-and-innovation-framework-programme/missions-horizon-europe/climate-neutral-and-smart-cities_en

grondstoffenverbruik tot een minimum te beperken en de energie- en hulpbronnefficiëntie in de bouwsector te verbeteren. Horizon 2020-projecten die in het kader van EeB PPP werden gefinancierd, bereikten zeer goede resultaten door de industrialisering van grondige renovaties met een geringe indringendheid, 30 % snellere uitvoering, een rendement op investeringen van < 10 jaar en een kostenverlaging van > 15 %. Zo werden in het kader van het project BERTIM geprefabriceerde houtmodules en alomvattende methoden voor grondige renovatie ontwikkeld. Er werd ook een computerondersteunde tool (RenoBIM) ontwikkeld dat het mogelijk maakt de duur van de renovatiewerkzaamheden te verkorten en het renovatieproces efficiënter te maken door de massaproductie te personaliseren door middel van de verzameling van gegevens, ontwerp, productie en installatie.

Het slimme-stedenproject MAKING-CITY is een grootschalig demonstratieproject dat gericht is op de ontwikkeling van nieuwe geïntegreerde strategieën ten behoeve van de transformatie van het stedelijk energiesysteem in de richting van koolstofarme steden, waarbij de benadering positieve-energiewijk (PED) de kern vormt van het traject voor de transitie betreffende stedelijke energie. Het project zal met name gericht zijn op het verkrijgen van bewijzen over het werkelijke potentieel van het PED-concept, als basis voor een uiterst efficiënt en duurzaam traject om verder te gaan dan de huidige routekaarten voor stedelijke transformatie.

4. EU-budget om marktbelemmeringen voor renovatie van gebouwen aan te pakken

Het voorgestelde LIFE-programma 2021-2027 zal vier subprogramma's omvatten, waarvan er verschillende zeer relevant zijn voor de bouwsector en **renovatie**. Het voorgestelde **LIFE-subprogramma voor de transitie naar schone energie**, waarvoor een totaalbedrag van 1 miljard EUR is voorgesteld, zal op maat gesneden steun verlenen aan lidstaten en regio's om de specifieke belemmeringen voor renovatie die op hun grondgebied zijn vastgesteld op alomvattende wijze aan te pakken.

De **marktaanvaardingsprojecten** worden momenteel gefinancierd uit oproepen tot het indienen van voorstellen inzake **energie-efficiëntie in het kader van Horizon 2020** en zullen worden voortgezet in het kader van het **LIFE-subprogramma voor de transitie naar schone energie**. De projecten zijn erop gericht marktbelemmeringen voor de renovatie van gebouwen weg te nemen, bijvoorbeeld door structurele of organisatorische obstakels aan te pakken, een gunstig faciliterend kader vast te stellen en de capaciteit van publieke en private actoren te versterken.

Bovendien zal het voorgestelde **LIFE-subprogramma circulaire economie en levenskwaliteit**, met een voorgestelde toewijzing van 1,35 miljard EUR, beschikbaar worden gesteld ter ondersteuning van innovatieve benaderingen inzake vooruitgang op het gebied van levenscycluseffecten en materiaalefficiëntie in de bebouwde omgeving.

Bij de voorbereiding van hun nationale plannen voor herstel en veerkracht worden de lidstaten aangemoedigd om hervormingsprioriteiten vast te stellen waarmee de bestaande

belemmeringen voor de renovatie van gebouwen met succes kunnen worden aangepakt⁷ en te overwegen de nodige middelen ten behoeve van die hervormingen uit te trekken. Middelen van het cohesiebeleid kunnen ook worden gebruikt om structurele of organisatorische belemmeringen aan te pakken en gunstige voorwaarden voor de renovatie van gebouwen te creëren.

Het BIMplement-project heeft betrekking op de opleiding inzake het Bouwwerkinformatiemodel (BIM) op bouwplaatsen. Het is gericht op kwaliteitsverhoging voor de bouw van bijna-energie neutrale gebouwen en voor renovatie door het BIM als universele informatiedrager te gebruiken en een leerproces binnen projecten en tussen projecten mogelijk te maken. BIMplement heeft een verbeterd BIM-kwalificatiekader ontwikkeld waarin de competenties, vaardigheden en kennis worden beschreven die nodig zijn om beschikbare kennis te koppelen aan het BIM-model, het bouwproces en de betrokken actoren. De resultaten zullen worden toegepast op 50 experimentele locaties waar opleidingsacties in de praktijk zullen worden getest.

In het kader van het huidige LIFE-project “LifeforLLL(s)” werken in acht landen Green Building Councils samen met de overheid en belanghebbenden uit de sector om na te gaan hoe kernindicatoren inzake koolstof tijdens de volledige levenscyclus, circulariteit en binnenluchtkwaliteit op pan-Europese schaal praktisch kunnen worden toegepast. Daarbij wordt de infrastructuur opgezet die nodig is om het EU-brede kader voor duurzame gebouwen (“Level(s)” genoemd) te mainstreamen. In het project wordt onderzocht hoe de toonaangevende certificeringsregelingen voor groene gebouwen in Europa op dit kader kunnen worden afgestemd en hoe er meer vergelijkbare gegevens over de milieuprestaties van gebouwen kunnen worden verstrekt. Bovendien ondersteunt het project overheidsopdrachten door samen te werken met steden en overheden om indicatoren inzake koolstof tijdens de volledige levenscyclus, circulariteit en binnenluchtkwaliteit in overeenstemming te brengen met aanbestedingsnormen. Daarnaast voorziet het project in opleiding voor overheidsinstanties en fabrikanten van producten.

Bij het uit Horizon 2020 gefinancierde project BUILD UPON, dat wordt uitgevoerd door de Green Building Councils, werd een kritische massa van belanghebbenden betrokken. Zij kregen ondersteuning bij de bepaling en uitvoering van hun nationale langetermijnrenovatiestrategie in 13 landen. Er werd een “Reno-wiki” opgezet om het begrip en de dialoog tussen belanghebbenden te verbeteren. Verder werd de uitwisseling binnen de gemeenschap van belanghebbenden bevorderd door middel van workshops op lokaal, nationaal en Europees niveau, waaraan meer dan 3 300 belanghebbenden deelnamen. De workshops hebben geleid tot een reeks aanbevelingen (de “RENOmmandments”) aan de regeringen.

Het in het kader van LIFE gefinancierde strategisch geïntegreerde project BeREEL ondersteunde de ontwikkeling van de langetermijnrenovatiestrategie voor het Vlaamse Gewest in België.

⁷ De Commissie heeft richtsnoeren voor de lidstaten ontwikkeld met betrekking tot de plannen voor herstel en veerkracht, waarin hervormingen en investeringen in verband met de groene en digitale transitie, met inbegrip van de renovatie van gebouwen, aan bod komen (SWD(2020) 205, goedgekeurd op 17 september 2020).

5. Voorgesteld EU-budget voor de financiering van technische-ondersteuningsdiensten en advieshubs

Technische bijstand is van cruciaal belang voor het welslagen van de renovatiegolf. Daartoe worden projectontwikkelaars geholpen kleinere projecten samen te voegen, particuliere en publieke intermediairs ondersteund bij de uitvoering of facilitering van investeringen en de personeelskosten voor de oprichting van eenheden voor projectontwikkeling ter plaatse gedekt.

Er wordt voorgesteld de faciliteit **Europese plaatselijke bijstand op energiegebied (Elena)**, die momenteel wordt gefinancierd in het kader van Horizon 2020, in 2021-2027 voort te zetten in het kader van de InvestEU-advieshub. In de periode 2014-2020 kreeg de faciliteit een totaal bedrag van 282 miljoen EUR (met inbegrip van een verhoging van 97 miljoen EUR ter ondersteuning van de specifieke financiering van de renovatie van gebouwen in de residentiële sector⁸, en met name in de sector sociale huisvesting). Elena, een gezamenlijk initiatief van de Commissie en de EIB, verstrekt projectontwikkelingsbijstand in de vorm van subsidies aan eindbegunstigden voor de voorbereiding van grote investeringsprojecten op het gebied van energie-efficiëntie, geïntegreerde hernieuwbare energie en duurzaam vervoer in steden. De Elena-faciliteit wordt aangevuld met de door het EASME beheerde PDA-oproepen ter ondersteuning van kleinere projecten.

Een groot investeringsprogramma in Ljubljana (Slovenië) voor de energetische aanpassing van openbare gebouwen, gericht op kleuterscholen en ondersteund door ESCO's. In dit geval leidde 1 miljoen EUR aan technische bijstand tot 49 miljoen EUR aan investeringen.

Een ander voorbeeld is de uitvoering van het actieplan voor duurzame energie in de county Tipperary in Ierland, waar met Elena-bijstand belemmeringen voor de financiering van een groot aantal projecten inzake energie-efficiëntie werden aangepakt door de kosten van haalbaarheidsstudies en energie-audits, de ontwikkeling van businesscases en aanbestedingen te dekken. De doelsectoren zijn particuliere woningen alsmede openbare en tertiaire gebouwen.

Het PDA-project PRODESA is gericht op het lanceren van investeringen in duurzame energie ter waarde van ongeveer 20 miljoen EUR in openbare gebouwen en verlichting in zeven gemeenten in de agglomeratie Athene. Een dergelijk project wordt voor het eerst in Griekenland uitgevoerd. Er zal gebruik worden gemaakt van samenvoeging (ook in meerdere gemeenten) in combinatie met een op maat gemaakte bundeling van financieringsoplossingen. De samenvoeging van versnipperde gemeentelijke projecten is gericht op het bereiken van een adequate (financierbare) schaal, een redelijke terugverdientijd en risicodiversificatie, terwijl de bundeling van middelen is gericht op de optimalisering van financiële resultaten en op grotere bijdragen door de particuliere sector (met name ook ESCO's).

Het voorgestelde **instrument voor technische ondersteuning (TSI)** kan op verzoek de lidstaten ondersteuning bieden bij het ontwerpen, ontwikkelen en uitvoeren van hervormingen op het gebied van de renovatie van gebouwen, ook in het kader van de faciliteit voor herstel en veerkracht. Dit omvat technische ondersteuning voor:

⁸ Verslag beschikbaar op https://ec.europa.eu/info/horizon-europe-next-research-and-innovation-framework-programme/mission-area-climate-neutral-and-smart-cities_en.

- gerichte hervormingen om de **investerings in de renovatie van gebouwen** op te voeren, onder meer van particuliere woningen en openbare gebouwen zoals ziekenhuizen en scholen. Technische ondersteuning kan onder meer het doeltreffende gebruik van innovatieve financieringsinstrumenten bevorderen, de beheersprocessen en de beschikbaarheid van gegevens over openbare gebouwen verbeteren, burgers die geïnteresseerd zijn in de renovatie van hun huis gemakkelijke toegang tot informatie geven en de invoering van digitale technologieën in de bouwsector ondersteunen;
- het ontwikkelen en uitvoeren van deugdelijke **langetermijnrenovatiestrategieën** of routekaarten, onder meer door het ontwerpen van specifieke beleidslijnen en programma's die investeerders, overheden en burgers zekerheid en een duidelijk traject zullen bieden;
- het verbeteren van de **capaciteit van overheidsdiensten** die betrokken zijn bij de renovatie van gebouwen, bijvoorbeeld door het opzetten van deugdelijke coördinatie tussen overheidsinstanties en publiek-private partnerschappen op verschillende niveaus, met inbegrip van een herziening van de toegewezen verantwoordelijkheden, en versterken van het personeelsbeheer om ervoor te zorgen dat de overheid over de nodige vaardigheden op dit gebied beschikt;
- het verhogen van de capaciteit van **verenigingen voor sociale woningbouw, woningcorporaties** en organisaties die de **betaalbaarheid verbeteren door eigenaren en bewoners te betrekken** bij renovatie- en woningbouwprojecten, zoals woning- en energiecorporaties, met name in regio's waarin deze minder ontwikkeld zijn;
- het voorbereiden en uitvoeren van hervormingen in het kader van de **faciliteit voor herstel en veerkracht** en het stimuleren van renovatie-investeringen die nodig zijn voor een duurzaam herstel.

De lidstaten en regio's kunnen ook financiering in het kader van het **cohesiebeleid** gebruiken voor **technische ondersteuning** op het gebied van energie-efficiëntie. Deze kan worden verstrekt in de vorm van een op zichzelf staande subsidie of als onderdeel van een financieringsinstrument.